

Марко С. Кнежевић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Knezevic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-9072-9337

НУЖНО СУПАРНИЧАРСТВО И ПРОШИРЕЊЕ ПРАВНОСНАЖНОСТИ

О ПОСЛЕДИЦАМА ПРОПУСТА СУДА ДА УОЧИ ДЕФИЦИТ ПОТПУНЕ НУЖНЕ СУПАРНИЧАРСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Сажетак: изричито уређење последица необразовања поједине нужне супарничарске заједнице у важећем ЗПП није решило све проблеме. Један од њих је и питање правних последица пресуђења у случају да суд није ојазбио дефицит поједине нужне супарничарске заједнице: да ли пресуда има проширено дејство материјалне правноснажности у односу на лице које није било странка, а требало је? У раду се овај проблем разматра иако није се након излагања основних појмова приказује стање домаће и референтне стране доктрине и судске праксе. Добијени резултати показују да је владајуће схватање оно које негира проширење правноснажности. Након тога, критички се преиспитују постојеће позиције из различитих перспектива, укључујући и проверу компатибилности владајуће схватања са важећом општом нормом о проширењу субјективних граница правноснажности из чл. 360 ст. 2 ЗПП. У резултату се показује да је проширење правноснажности у овом случају нејојиво са важећим правом, и да треба остати при владајућем схватању.

Кључне речи: нужно супарничарство; границе правноснажности; проширење правноснажности; право на саслушање.

1. ПОСТАВЉАЊЕ ПРОБЛЕМА

Проблем који се обрађује у овом раду односи се на утицај пресуде донете у спору у којем постоји нужно супарничарство, али које није образовано, а поврх тога такав дефицит није уочен. Питање гласи:

Да ли се правноснажност такве пресуде односи и на она лица која су требала да учествују у спору као нужни супарничари?

Питање се, имајући у виду догматику парничног поступка, своди на питање субјективних граница правноснажности такве пресуде. У једном, практичнијем смислу, питање гласи: да ли таква пресуда представља правноснажно пресуђену ствар и у односу на она лица која су морала да буду странке, а то ипак нису била? Да ли такво лице може изнова да тражи од суда, у посебној парници, расправљање истог предмета спора, или макар кроз решавање претходног питања?

Изричитих одредаба које би се односила на постављена питања нема. ЗПП¹ не садржи тако нешто, већ само за питање нужног супарничарства уређује последицу необразовања непотпуне заједнице (чл. 211 ст. 2 ЗПП). С друге стране, одредбе о проширењу субјективних граница правноснажности су такве да су скројене као опште (чл. 360 ст. 2 ЗПП). Другим речима, оне се изричито не односе на ово питање. Стога, нужно је да се коришћењем признатих метода правне методологије дође до одговора.

Структура рада је следећа: претходно се образлажу основни појмови, релевантни за проблематику, и то на општем плану (2.), да би се потом по-добрније излажио концепт нужног супарничарства (3.); након тога, наводе се постојећи ставови литературе и судске праксе о постављеном питању (4.); коначно, узимајући у обзир потоње, следи критичко испитивање (5.), како би се могао дати закључак (6.).

2. ОСНОВНИ ПОЈМОВИ

2.1. Супарничарство

Супарничарство представља множину лица у једној страначкој узлози. Да би оно постојало, нужно је да макар на једној страни као странке учествују два или више лица. Допуштањем супарничарства као установе дво-страначки карактер парничног поступка се не доводи у питање,² јер се не

---

¹ Закон о парничном поступку, *Службени гласник Републике Србије* (СГ РС) 72/2011; 49/2013 (УС); 74/2013 (УС); 55/2014; 87/2018; 18/2020; 10/2023 (др. закон).

² Никола Бодироба, *Парнични поступак*, Београд 2022, 117.

успоставља нека независна, трећа позиција. И даље сваки тужилац из једне групе тужилаца (који образујују супарничарску заједницу) има једног или више противника (који образују супарничарску заједницу).³

С обзиром на положај супарничара, супарничарство се дели на обично (синоним: просто⁴, што се враћа на немачки узор у виду *gewöhnliche Streitgenossenschaft*) и јединствено. Код првог не постоји потреба да се поступак оконча на идентичан начин према супарничарима, и зато су њихове позиције независне (чл. 209 ЗПП). Код другог, због потребе идентичног пресуђења, у домаћем праву се сматра – преузимајући аустријски концепт,⁵ а супротно од немачког – да су супарничари једна странка (чл. 210 ЗПП). Радње делатних супарничара се простиру и на неделатне, а уз то, као доследна разрада принципа јединствене странке, они имају на располагању јединствене рокове (чл. 212 ЗПП).

Супарничарство је по правилу факултативно – тужбом може, али не мора да буде обухваћено више лица (*arg.* чл. 205 ст. 1 ЗПП: „више лица *могу* једном тужбом да туже, односно да буду тужени”). У одређеним случајевима, када због природе правног односа, или због изричите законске одредбе, тужбом морају да буду обухваћени његови сви учесници, постоји нужно супарничарство (чл. 211 ст. 1 ЗПП). Оно је нужно утолико што необразовање потпуне супарничарске заједнице води неуспеху тужбе, и то, према садашњој концепцији, по правилу одбијањем тужбеног захтева (чл. 211 ст. 2 ЗПП); то ипак не спречава нову парницу у којој ће бити образована потпуна супарничарска заједница (вид. доле *ad.* 3.3.). Уколико су, међутим, тужбом обухваћена сва потребна лица, онда је – у смислу положаја супарничара – реч о јединственим супарничарима. Према томе, већ овде треба напоменути, иако се у пракси редовних судова често бркају појмови, да нису сви јединствени супарничари уједно и нужни.⁶

³ Schulze, у: В. Wiczeorek, R. Schütze (Hrsg.), *Zivilprozessordnung und Nebengesetze*, Bd. 2/1, Berlin 2018⁴, § 59 мапр. бр. 11; уп. и Миајло Дика, *Грађанско парнично право, IV. књига, Странке, њихови заступници и трећи у парничном поступку*, Zagreb 2008, 127.

⁴ Тако ВКС, 28. 1. 2016, Рев 934/15. – Напомена: све одлуке које се цитирају у овом раду, а није означено место објављивања, доступне су на званичним интернет базама судске праксе – УС: www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/35/; ВКС: www.vk.sud.rs/; апелациони судови: www.sudskapraksa.sud.rs.

⁵ О њему, са тезом да је јединствено супарничарство „процесна заједница заједничке руке“, Richard Holzhammer, *Parteihäufung und einheitliche Streitpartei*, Wien–Berlin 1966, *passim*, нарочито 34 и след.; о неприхватљивости *Холцхамеровој* учења за немачко право, и то како за важеће, тако и *de lege ferenda*, вид. Ioannis Mantzouranis, *Die notwendige Streitgenossenschaft im Zivilprozess*, Tübingen 2013, 296 и след.

⁶ Тако изричито и УС, 1.3.2018, Уж 8483/16. С друге стране, литература одавно указује да на мешање појмова, тако већ Миливоје Марковић, *Грађанско процесно право, књ. I, св. 1*, Београд 1957, 216 фн. 10.

2.2. Субјективне границе правноснажности (чл. 360 ст. 1 и 2 ЗПП)

2.2.1. Материјална ѣравноснажност ѣресуде и њене ѣранице

Правноснажност у грађанском процесном праву, према традиционалном приступу, није једнозначан појам. Она се одавно дели – иако закон о томе не говори изричито – на формалну и материјалну.⁷

Формална (спољашња) правноснажност представља само обележје, својство пресуде,⁸ и односи се на немогућност њеног нападања редовним правним леком (чл. 359 ст. 1 ЗПП), што се данас своди на немогућност изјављивања жалбе. Материјална (унутрашња) правноснажност наступа по формалној, и за разлику од потоње није никакво својство пресуде, већ њено дејство, и то, према владајућем схватању, процесноправне природе. Прецизније, реч је о два дејства. Прво је негативно – забрањено је вођење новог поступка са истим предметом спора; таква тужба се одбацује (чл. 359 ст. 2 ЗПП). Друго је позитивно – у некој наредној парници или другом поступку, у којем је предмет пресуђења претходно питање, суд је везан пресудом; он не сме сам да решава претходно питање, јер је оно већ правноснажно решено (*e contrario* чл. 12 ст. 1 ЗПП).

Материјална правноснажност пресуде, према сумарно речном, не може ни изблиза да се схвати уколико се додатно не објасне границе правноснажности. То су објективне (на шта се заиста односи материјална правноснажност?), временске (који стварни догађај је заиста апсорбован правноснажношћу?) и субјективне границе. Потоње дају одговор на питање која су лица обухваћена материјалном правноснажношћу пресуде. Другим речима, када ће у субјективном смислу заиста постојати негативно, односно позитивно дејство материјалне правноснажности.

2.2.2. Одређивање ѣраница субјективне ѣравноснажностѣи

2.2.2.1. Опште правило (чл. 360 ст. 1 ЗПП)

Домаће право на редакцијском плану све до доношења ЗПП из 2004. године није садржало посебно правило; исто стање је још увек у историјском

⁷ За литературу уместо свих Боривоје Познић, Весна Ракић-Водинелић, *Грађанско ѣроцесно ѣраво*, Београд 2015¹⁷, 459 и след.; за судску праксу уместо свих ВСС, 13. 9. 2007 – Рев 1325/06, *ParagrafLex*; поделу правноснажности на формалну и материјалну негира део литературе, вид. већ Srećko Zuglia, *Грађански парнични поступак FNRJ*, Zagreb 1957, 481 и след.; Siniša Triva, Velimir Belajec, Mihajlo Dika, *Грађанско парнично процесно право*, Zagreb 1986⁶, 514 и след.; Горан Свилановић, „О смислу разликовања формалне и материјалне правноснажности“, *Анали Правној факултетеѣи у Београду* 2–3/1996, 147 и след.

⁸ Уместо свих за домаће право Боривоје Познић, *Коментар Закона о ѣарничном ѣосѣуѣу-ку, ѣрема ѣекстѣу Закона из 1976. године са доцнијим изменама и доѣунама*, Београд 2009, 792.

узору домаћег парничног поступка – у аустријском праву. Па ипак, никада није било спорно да се правноснажност принципијелно односи само на странке поступка, и то – ноторно је – странке у формалном смислу.⁹ Према томе, само на она лица која су била означена као тужилац или тужени начелно је деловала правноснажност.¹⁰

ЗПП из 2004. године ову мисао претаче у законски текст, а то чини и садашњи ЗПП: „правноснажна пресуда делује само међу странкама” (чл. 360 ст. 1 ЗПП). Имајући у виду речено, то није никаква новост у домаћем праву, већ само новост на плану редакције законског текста. Јер, важеће право није текст закона, већ резултат његовог тумачења и попуњавања његових празнина.

Смисао овог основног правила је донекле споран у теорији, али само у делу проналажења главног оправдања. Тако, по једном схватању *inter partes* дејство правноснажности се пре свега враћа на расправно начело парничног поступка, као и начело диспозиције.¹¹ По другом схватању, примарно оправдање је у самој могућности учешћа у поступку, у том смислу у праву на правично суђење.¹² С обзиром на значај потоњег, треба се приклонити потоњем схватању, о чему ће подробније бити речи (вид. доле, *ad.* 5.2.2.).

2.2.2.2. Изузеци: тзв. проширена правноснажност (чл. 360 ст. 2 ЗПП)

Од основног правила постоје изузеци, који су у ранијем праву били резултат доктрине и судске праксе, с обзиром да изричитих општих одредаба није било. Тако, узимало се да пресуда има дејство према свима (*erga omnes*, односно *intra omnes* дејство) онда када се одлучивало о појединим статусним стварима (очинство, материнство, постојање брака), као и код

⁹ О формалном појму странке вид. већ М. Марковић, 197 и след.; о генези формирања концепта, сумарно, I. Mantzouranis, 100 и след.

¹⁰ За предратно право уместо свих вид. Срећко Чуља, *Грађанско процесно право Краљевине Југославије*, Београд 1936, 640/641; Драгољуб Аранђеловић, *Грађанско процесно право Краљевине Југославије, књ. II*, Београд 1933, 229; за право у време важења ЗПП из 1956, одн. 1976. године, уместо свих вид. Srećko Zuglia, у: S. Zuglia, S. Triva, *Komentar Zakona o parničnom postupku. II. svezak*, Zagreb 1957, 135; Боривоје Познић, *Коментар Закона о парничном поступку, према тексту Закона из 1976. године са доцнијим изменама и дојунама*, Београд 2009, 809 и след.; уп. и УС, 16. 4. 2015 – Уж 7629/12: „одсуство изричите одребе у закону не може се тумачити на начин супротан овом принципу, јер у том случају, треће лице, које није учествовало у поступку које се тичало његових права и обавеза, не би могло да оспорава такву одлуку.“ – За идентично схватање у аустријском праву, уместо свих, Hans Fasching, *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts*, Wien 1990², марг. бр. 1524.

¹¹ Уп. Б. Познић, 810; Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 466; Ранко Кеча, у: Р. Кеча, М. Кнежевић, *Грађанско процесно право*, Београд 2022¹⁹, 311/312.

¹² Александар Јакшић, *Грађанско процесно право*, Београд 2017⁹, бр. 3059; Siniša Triva, Velimir Belajec, Mihajlo Dika, *Грађанско парнично процесно право*, Zagreb 1986⁶, 533; Siniša Triva, Mihajlo Dika, *Грађанско парнично процесно право*, Zagreb 2004⁷, 651; уп. и Б. Познић, 810; УС, 16. 4. 2015 – Уж 7629/12. – За аустријско право, вид. уместо свих Н. Fasching, бр. 1524.

преображајних пресуда. Уз то, као други вид проширене правноснажности, неспорно је било да се она односи на следбенике (сукцесоре) странака, и то како универзалне, тако и сингуларне, укључујући и оне који су стекли спорно право током трајања спора.¹³

У ЗПП из 2004. године је унета изричита норма о проширеној правноснажности, а њу је преузео садашњи ЗПП. Према чл. 360 ст. 3 ЗПП, пресуда делује „и према трећим лицима због природе спорног права или правног односа, правног односа који постоји између странака и трећих лица или ако је то прописано законом”. Према томе, постоје три алтернативе проширене правноснажности.

Прва алтернатива се везује за „природу спорног права или правног односа”. Већинска литература у ову групу сврстава пресуде у статусним стварима,¹⁴ као и преображајне пресуде.¹⁵

Друга алтернатива се односи на „природу правног односа који постоји између странака и трећих лица”. У доктрини се сматра да је ту реч о проширењу правноснажности у односу на универзалне и сингуларне сукцесоре странака.¹⁶ Уз то, у ову групу могле би се сврстати пресуде против главних дужника, које, али само ако су одбијајуће, делују и у односу на лица која акцесорно одговарају (јемци, хипотекарни дужници).

Трећа, последња алтернатива има у виду случајеве у којима је изричитом законском одредбом предвиђена проширење правноснажности. Примера ради, према чл. 118 ст. 4 Закона о стечају, пресуда донета поводом оспоравања пријављеног потраживања делује у односу на све стечајне повериоце и стечајног дужника.

3. КОНЦЕПТ НУЖНОГ СУПАРНИЧАРСТВА

3.1. Појам

Нужно супарничарство представља подврсту јединственог супарничарства, и подразумева да сви учесници једног правног односа (или њихови сукцесори) морају да учествују у поступку као странке. Како је већ речено, оно је нужно утолико што необразовање потпуне супарничарске заједнице води неуспеху тужбе (чл. 211 ст. 2 ЗПП).

---

¹³ Уп. Б. Познић, 810 и след.

¹⁴ Р. Кеча, у: Р. Кеча, М. Кнежевић (2022), 312; Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 466.

¹⁵ А. Јакшић, бр. 3061; Н. Бодирога (2022), 398; уп. и Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 467.

¹⁶ А. Јакшић, бр. 3062 и след.; Н. Бодирога (2022), 398 и след.; уп. и ВКС, 31. 10. 2013 – Прев 211/13: „код правног следбеништва сва процесна и материјална права по сили закона прелазе са правног претходника на следбеника – стицаоца”.

Овај институт је познат и признат као важећи одавно, иако га законски текстови на колико-толико заокружени начин нису спомињали све до садашњег ЗПП. Полазило се од тога да у случају спора о правима и правним односима који су недељиви, односно код којих постоји само заједничко располагање, постоји потреба да сви учесници буду уједно и странке у поступку.¹⁷ ЗПП је покушао да дефинише нужно супарничарство, али заправо ништа ново није донео. Одређење да „нужно супарничарство постоји ако по закону или због природе правног односа тужбом морају да се обухвате сва лица која су учесници материјалноправног односа” (чл. 211 ст. 1 ЗПП) је, прво, сувише неодређено, а друго, то је само понављање већ заузетих ставова у доктрини.¹⁸ Другим речима, и даље нужно супарничарство постоји онда када је по среди правни однос који је недељив, односно када више лица заједнички располажу неким правом.¹⁹

3.2. Разграничење у односу на вољно јединствено супарничарство

Идеја на којој се заснива нужно супарничарство је та да због материјалноправног контекста,²⁰ и то заједничког и неподељеног права располагања, постоји потреба да се спор реши у поступку у којем ће сви релевантни субјекти бити странке. У том смислу, нужно супарничарство – које када се образује представља јединствено²¹ – се јасно разликује од случајева у којима више лица могу, али не морају да се обухвате тужбом, али ако се обухвате, представљају јединствене супарничаре. Наиме, у потоњем случају, ако се тужбом не обухвате сва лица, већ само нека, пресуда ће ипак имати дејство правноснажности према онима који нису били странке. Према томе, сви

¹⁷ Уместо свих Зоран Ивошевић, *Супарничарство*, Београд 1979, 95 и след.

¹⁸ Уп. већ С. Цуља, 345: „Нужно супарничарство постоји само у случају, кад се становити правни одношај, било због своје природе било по нарочитој законској одредби, може решити само, ако у парници учествују сви супарничари, који се тиче тај правни одношај“; слично за послератно право, и то с позивом на Цуљу, М. Марковић, 216.

¹⁹ Уп. А. Јакшић, бр. 3268 и след.; Гордана Станковић, Владимир Боранијашевић, *Грађанско процесно право*, Ниш 2020, 127; ВКС, 22. 6. 2017 – Рев 561/17, *ParagrafLex*; АС у Нишу, 31. 5. 2018 – Гж 6053/17, *ParagrafLex*.

²⁰ Уп. А. Јакшић, бр. 3272 и след., као и Бранка Бабовић, *Множина субјеката у парничном процесу са елементом иностраности*, докторска дисертација, ПФ у Београду, необј., Београд 2019, 52 и след., који наслањајући се на немачку концепцију, нужно супарничарство поимају као „јединствено супарничарство из материјалноправних разлога“; за критику вид. Н. Бодирого (2022), 121; о споменутом немачком концепту вид. Hans-Jörg Schultes, у: W. Krüger, T. Rauscher (Hrsg.), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Bd. I, München 2020⁶, § 62 марг. бр. 24 и след.

²¹ УС, 8. 3. 2018 – Уж 8483/16.

случајеви проширења њравноснажности су пример за факултативно (слободно²²) суџарничарство.²³

3.3. Последице непотпуне суџарничарске заједнице

ЗПП је изричито разрешио дилеме у пракси и теорији,²⁴ тако што је сврстао потпуну суџарничарску заједницу у мериторне услове пресуђења, и то као питање стварне легитимације.²⁵ Уколико она недостаје, тужба се одбија као неоснована (чл. 211 ст. 2 ЗПП).²⁶ Одређење у чл. 211 ст. 3 ЗПП – да суд о нужном суџарничарству пази по сл. дужности – нужна је догматичка последица успостављеног концепта, јер на стварну легитимацију суд пази *ex offio*.²⁷ То ипак не значи да суд по службеној дужности треба и да истражује и изводи доказе по сл. дужности, већ само значи да онда када је према стању ствари јасно да не постоји потпуна суџарничарска заједница, и без указивања туженог треба да одбије тужбу.

Одбијајућа пресуда због непостојања потпуне суџарничарске заједнице, према владајућем схватању, нема никакво дејство у односу на она лица која нису била обухваћена тужбом. То у практичном смислу значи да тужилац након ове пресуде није спречен да поднесе нову тужбу са истим предметом спора, обухватајући сада све нужне суџарничаре. Јер, тврди се, између првог и другог поступка нема субјективног идентитета. Према томе, неспорно, ова пресуда нема проширено дејство према нужним суџарничарима који нису били странке.²⁸

²² Тај термин користи С. Цуља, 345.

²³ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 230; А. Јакшић, бр. 3262 и след.; Б. Бабовић, 53.

²⁴ Спорно је, наиме, било да ли тужба треба да се одбаци, или да се одбије; о стању теорије и праксе вид. Б. Познић, 502 и след.; З. Ивошевић, 103 и след.

²⁵ Уп. ВКС, 12. 3. 2020 – Рев 5143/18.

²⁶ Изузетак постоји само у патернитетским и матернитетским споровима, када се тужба одбацује (чл. 256 ст. 7 ПЗ), при чему разлика у односу на општи режим није само терминолошка, већ суштинска. С друге стране, Бабовић на концептуалном плану сматра да је суџарничарство заиста нужно само када се се тужба одбацује, док је у редовном режиму (чл. 211 ст. 2 ЗПП) оно заправо факултативно (уп. Б. Бабовић, 44 и след.).

²⁷ Данас је то владајући став у судској пракси, вид. само ВКС, 25. 3. 2021 – Рев 2207/20; АС у *Београду*, 28. 9. 2022 – Гж3 371/22; АС у *Новом Саду*, 3. 8. 2017 – Гж2 396/17; АС у *Крајевцу*, 11. 7. 2013 – Гж 4245/12. – Супротно, у литератури је још увек приметан спор; уп. с једне стране Н. Бодирога (2022), 121/122 (суд иначе не пази по службеној дужности на стварну легитимацију, већ само по приговору туженог), и с друге стране Б. Познић, 181 (да би суд испитивао стварну легитимацију није нужен приговор туженог). Потоње схватање треба прихватити, јер не само да материјално право не познаје никакав материјалноправни приговор недостатка стварне легитимације, већ је њено испитивање саставни део испитивања конклузивности тужбе; о томе на општем плану вид. М. Кнежевић, *Расџравно начело у срџском џарничном џосџуџу*, Београд 2016, 441 и след.

²⁸ Изричито ПАС, 1. 9. 2011 – Пж 2797/11, *ParagrafLex*; З. Ивошевић, 106; Никола Бодирога, *Нови Закон о џарничном џосџуџу*, Београд 2012, 151; Н. Бодирога (2022), 122; Г.

4. СХВАТАЊА О СУБЈЕКТИВНИМ ГРАНИЦАМА ПРАВНОСНАЖНОСТИ ПРЕСУДЕ ПРЕМА НУЖНИМ СУПАРНИЧАРИМА КОЈИ НИСУ УЧЕСТВОВАЛИ У ПОСТУПКУ

4.1. Схватања у домаћој литератури и судској пракси

4.1.1. Литература

Цуља (Zuglia) још 1957. године истиче да у спору који је неспорно пример нужног супарничарства – спор о стварној службености, а постоји сувласништво на послужном добру – пресуда не делује у односу на лице које није било странка; он истиче:

[п]равомоћна пресуда, која је изречена против свих сувласника послужног добра, осим једног јединог, не само да неће везивати тог јединог сувласника, против којег пресуда није изречена, већ не ће [*sic!*] везивати ни оне сувласнике, против којих је пресуда изречена, ако се накнадном пресудом утврди, да служност не постоји, против тог последњег сувласника.²⁹

Према томе, *Цуља* не само да негира проширење правноснажности на нужног супарничара који није учествовао у спору, већ негира материјалну правноснажност пресуде уопште.

Двадесетак година касније *Ивошевић* у својој дисертацији категорички заузима исти став. Он јасно истиче да

пресуда по тужби која не обухвата све нужне супарничаре никада не може произвести правна дејства.³⁰

Коначно, *Трива/Белајец/Дика* у 6. издању уџбеника 1986. године, на довољно јасан начин негирају проширено дејство правноснажности на нужне супарничаре који нису учествовали у поступку. Они наводе:

[к]ад јединствено супарничарство није уједно и нужно, па према правилима о процесној легитимацији није неопходно да у парници судјелују сви *поптенцијални јединствени супарничари*, одлука донесена у парници у којој су судјеловали само неки од потенцијалних супарничара дјелује и према онима који у парници нису судјеловали (курзив у оригиналу).³¹

Станковић, В. Боранијашевић, 128; уп. и Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 231/232; супротном смеру само А. Јакшић, бр. 3278.

²⁹ S. Zuglia, 499.

³⁰ З. Ивошевић, 126.

³¹ S. Triva, V. Belajec, M. Dika, 534.

У литератури која следи, закључно са савременом, овај проблем се углавном ни не спомиње. Ипак, значајно је указати да се у оквиру „проширеног дејства правноснажности” не спомиње и случај да је донета пресуда у спору упркос дефициту потпуне супарничарске заједнице. Другим речима, не спомиње се пример проширеног дејства правноснажности у смислу нужног супарничара који није учествовао у спору.³²

Једини дисонантни тон данас даје *Јакшић*, и то кроз критику одлуке законодавца да необухватање свих нужних супарничара води одбијању тужбе. Наиме, он сматра да је такав концепт погрешан, јер, изгледа, и таква пресуда значи да је ономе који није био обухваћен тужбом, а требао је, ускраћено „право на одбрану“, односно да се у случају усвајања тужбе субјективне границе правноснажности „проширују и на оног који није учествовао у поступку“.³³ Према томе, очито је да *Јакшић* признаје проширено дејство правноснажности у случају да је дефицит потпуне супарничарске заједнице остао непажен.

4.1.2. *Судска ѿпракса*

4.1.2.1 Уставни суд (УС)

Уставни суд је имао прилике да се поводом уставне жалбе изјасни о питању овог рада. Ради бољег разумевања става УС, нужно је да се сумарно изложи чињенични контекст одлуке: у парничном поступку у којем је требала да учествује и Р. Србија, донета је пресуда којом је утврђено право сусвојине тужиоца на одређеној непокретности; након тога, у новом спору Р. Србија је тужила првобитног тужиоца ради утврђења свог права сусвојине; судови су негирали проширење правноснажности прве пресуде у односу на Р. Србију, и нису одбацили тужбу због пресуђене ствари; потом су и усвојили су њен захтев; уставном жалбом је тужени децидно истакао да негирањем проширења правноснажности повређено његово право на правично суђење, у смислу права на правну сигурност.

УС је изричито оповргао аргументацију из уставне жалбе. Пошао је од правила да правноснажност делује само између странака, те да се она не односи на Р. Србију, иако је требала да буде странка у поступку. Потом је изнео фундаментални аргумент, у којем истиче да негирање проширења правноснажности служи

---

³² Уп. Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 466 и след.; Р. Кеча, у: Р. Кеча, М. Кнежевић (2022), 312 и след.

³³ А. Јакшић, бр. 3278. – Уп. међутим, већ Боривој Старовић, у: Б. Старовић, Р. Кеча, *Грађанско ѿроцесно ѿраво*, Нови Сад 2004³, 251, који је из истог разлога изражавао резерве према моделу нужног супарничарства као проблема стварне легитимације.

заштити права тужиље [Р. Србије, прим. аут.] од последица неучествовања у парничном поступку [...].³⁴

4.1.2.2. Врховни касациони суд (ВКС)

ВКС је у пресуди из 2017. године изричито заузео став да се материјална правноснажност усвајајуће пресуде у спору у којем постоји непотпуна процесна заједница пасивних супарничара не простире на оне који нису били странке, а требало је. У конкретном случају тужбом је захтевано утврђење непостојања стварне службености у корист одређене парцеле, која је у сусвојини. Тужбом је обухваћен као тужени само један од сувласника; жалбени суд је одбио тужбени захтев у смислу чл. 211 ст. 2 ЗПП, јер је био става да су остали сувласници нужни супарничари. *ВКС* је потврдио побијану пресуду, а као додатан аргумент је истакао:

[а]ко тужба обухвата само неке од сувласника, пресуда донета према њима, иако је њом усвојен тужбени захтев не би имала дејства према нетуженим сувласницима јер пресуда делује само према странкама, а у конкретном случају ради се о односу који према свим сувласницима мора бити решен на јединствен начин.³⁵

4.2. Схватања у упоредном праву

4.2.1. Немачка

Немачки закон, као ни ЗПП, не садржи изричите одредбе о овом проблему. Редакцијско стање је међутим довољно слично, а, што је најважније, домаћа теорија, коју је следила и судска пракса, доминантно се градила на немачкој доктрини.

Владајуће схватање у судској пракси и литератури негира проширење правноснажности пресуде на лица која су морала као нужни супарничари да учествују у поступку. Грешка суда да опази недостатак потпуне супарничарске заједнице не води, стога, ширењу субјективних граница правноснажности: на лица која нису била странке правноснажност пресуде се не односи.³⁶

³⁴ УС, 16. 4. 2015 – Уж 7629/12.

³⁵ *ВКС*, 20. 12. 2017 – Рев 57/17; сличну аргументацију, али у другој чињеничној констелацији нужног супарничарства, износи и *ПАС*, 8. 10. 2015 – Пж 3558/15, *ParagrafLex*: „како пресуда има дејство само према странкама у спору, то се као нужни супарничари на страни туженог морају наћи сви уговарачи спорног уговора”.

³⁶ *BGH*, 4. 4. 2014 – V ZR 110/13, *NJW-Rechtsprechungs-Report (NJW-RR)* 2014, 903 (мар. бр. 11); *BGH*, 12. 1. 1996 – V ZR 246/94, *Neu Juristische Wochenschrift (NJW)* 1996, 1060; Leo Rosenberg, Karl Heinz Schwab, Peter Gottwald, *Zivilprozessrecht*, München 2010¹⁷, § 49 марг.

Наведено схватање је заокружено формулисао и исцрпно образложио *Савезни суд* (*BGH [Bundesgerichtshof]*, врховна инстанца у грађанским и кривичним стварима) у одлуци из 1996. године. У њој се истиче да „недопуштено пресуђење само у односу на једног нужног супарничара не може водити томе – да би се обезбедило јединствено пресуђење – да супарничари који нису учествовали жртвују своју правну позицију”. Другим речима, проширење субјективне правноснажности би „претворило нужно супарничарство у своју супротност”. Отуда и у овом случају треба остати код темељног правила да правноснажност делује само између странака.³⁷

Наведена одлука је како у резултату, тако и у образложењу, не само широко прихваћена у литератури,³⁸ већ и у судској пракси; у потоњим случајевима када се радило о овом проблему сам *Савезни суд*, као и *Савезни радни суд* (*BAG [Bundesarbeitsgericht]*, врховна инстанца у радним споровима), су се позивали на њу.³⁹

4.2.2 Аусџурја

У Аустрији је редакцијско стање исто оном у Немачкој. Иако се о овом проблему не говори у толикој мери као у Немачкој, схватање је идентично. Пресуда у односу на оне нужне супарничаре који нису били странке у поступку нема проширено дејство правноснажности.⁴⁰ Не само да се негира проширено дејство правноснажности, већ се суштински негира било какво дејство такве пресуде. У случајевима у којима суд донесе делимичну пресуду у односу на једног нужног супарничара, погрешно сматрајући да не постоји нужно супарничарство, таква пресуда је „без дејства”, па чак и да је постала формално правноснажна.⁴¹ Штавише, став је тамошњег *Врховног суда* (*OGH [Oberster Gerichtshof]*) да се непотпуна супарничарска заједница не може санирати тако што ће они који би требало да буду странке у поступку бити умешачи са положајем јединственог супарничара, јер се узима да

бр. 54; Stephan Weth, у: J. Musielak, W. Voit (Hrsg.), *Zivilprozessordnung*, München 2022¹⁹, § 62 марг. бр. 21; Reiner Hüßtege, у: H. Thomas, H. Putzo (Hrsg.), *Zivilprozessordnung*, München 2018³⁹, § 62 бр. 30; Christoph Althammer, у: Zöller, *Zivilprozessordnung*, Köln 2018³², § 62 марг. бр. 31; Markus Gehrlein, у: H. Prütting, M. Gehrlein, *ZPO Kommentar*, Köln 2012⁴, § 62 марг. бр. 25.

³⁷ *BGH*, 12. 1. 1996 – V ZR 246/94, *NJW* 1996, 1060 (11.4.с. образложења).

³⁸ Сви наведени у фн. 36 се позивају на њу.

³⁹ *BGH*, 4. 4. 2014 – V ZR 110/13, *NJW-RR* 2014, 903 (марг. бр. 11); *BAG*, 25. 1. 2018 – 8 AZR 309/16, *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht* 2018, 933 (марг. бр. 40).

⁴⁰ Изричито Birgit Schneider, у: H. Fasching, A. Konecny (Hrsg.), *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, Bd. II/1*, Wien 2015³, § 14 бр. 5.

⁴¹ B. Schneider, у: H. Fasching, A. Konecny (2015), § 14 бр. 125 са даљим упућивањима на праксу *Врховног суда*.

ни тада пресуда нема дејство правноснажности у односу на њих.⁴² Према томе, тим пре се став о негирању проширења правноснажности има приписати овом суду.

4.2.3. Хрвајска

У последњем, 7. издању уџбеника, *Трива/Дика*, сада за хрватско право, заступају исто схватање као и за југословенско (вид. горе *ad.* 4.1.1.): пресуда донета у спору у којем није учествовао нужни супарничар не делује у односу на њега.⁴³

4.3. Резиме

Истраживање домаће литературе и судске праксе показује да је апсолутно владајуће схватање оно које негира проширење правноснажности у односу на лице које је морало да буде странка у поступку, али није. Једини изузетак је *Јакшић*, који признаје проширење правноснажности. С друге стране, идентично је стање у референтним страним правним системима – нема забележених ставова о проширеном дејству правноснажности у односу на нужној супарничара који није био странка у поступку.

5. КРИТИЧКО ПРЕИСПИТИВАЊЕ

5.1. Претходна напомена: ирелевантност типа пресуде

За одговор на постављено питање ирелевантан је тип пресуде: пресуда на основу контрадикторног расправљања (усменог или, изузетно, само писаног [чл. 291 ст. 2 ЗПП]), пресуда на основу располагања предметом спора, пресуда због пропуштања/изостанка. Јер, тип пресуде не игра никакву улогу у погледу граница правноснажности.⁴⁴ У том смислу је погрешно схватање УС да пресуда на основу признања не делује у односу на трећа лица због тога што она није последица редовног пресуђења, тј. зато што је она „процесна пресуда“.⁴⁵ Наиме, не само да је српском праву страна конструкција „процесне пресуде”,⁴⁶ већ је пресуда на основу признања по својим учинцима

⁴² *OGH*, 27. 6. 1988 – 5 Ob 579/88, *SZ* 61, бр. одлуке 155 са даљим упућивањима на ранију праксу.

⁴³ S. Triva, M. Dika, 652.

⁴⁴ Уп. само А. Јакшић, бр. 2914, 3008.

⁴⁵ УС, 18. 10. 2018 – Уж 3671/16.

⁴⁶ Тако међутим изричито УС, 18. 10. 2018 – Уж 3671/16, као и *BKC*, 23. 6. 2021 – Рев 1390/21; додатно, *BKC* у цитираној одлуци темељно меша проширено дејство правноснажности са интервенцијским, али и чињеничним дејством пресуде.

једнака било којој другој.⁴⁷ Према томе, или једна пресуда било ког типа има проширено дејство, или нема.⁴⁸ Међутим, пример пресуде на основу признања треба да послужи да пластично и заострено покаже да нема проширене правноснажности у односу на нужне супарничаре који нису учествовали у поступку.

5.2. Утицај уставних вредновања на проширење правноснажности

5.2.1. Уставно ѣраво на саслушање

Интегрални део права на правично суђење (чл. 32 ст. 1 Устава, чл. 6 ст. 1 ЕКЉП) је тзв. право на саслушање – право да онај о чијим правима и обавезама се одлучује буде у прилици да се изјасни о чињеничним и правним аспектима спора.⁴⁹ Реч је о људском праву које је заправо укоренењено у уставној гаранитији неприкосновености људског достојанства (чл. 23 ст. 1 Устава). Наиме, уколико се право на саслушање негира, једно лице не представља више субјекат поступка, већ његов објекат, што је противно неприкосновености људског достојанства.⁵⁰

Овај концепт још увек није довољно догматички конструисан у домаћој пракси, али се никако не може негирати. Јер, ако је право на правично суђење право једног лица да о његовим правима и обавезама одлучи на закону засновани суд, и то у *јравичном ѣосѣуѣку*, онда тешко да може да се замисли *јравичан* поступак у којем таквом лицу уопште није била дата могућност да учествује у поступку.⁵¹

⁴⁷ Неспорно у доктрини, уп. само А. Јакшић, бр. 2914: „пресуда на основу признања [...] производи дејство као и свака друга мериторна судска пресуда”.

⁴⁸ Изузетак је свакако међупресуда, која ни не производи дејство материјалне правноснажности, што је сада изричито предвиђено (чл. 347 ст. 3 ЗПП); о том проблему исцрпно Никола Бодирога, *Међупресуда*, докторска дисертација, ПФ у Београду, необј., Београд 2009, 264 и след.

⁴⁹ Уп. Ранко Кеча, Марко Кнежевић, „Искључење одговора на жалбу у спору за објављивање одговора на информацију“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Сагу* 3/2021, 692 и след.; М. Кнежевић, 402; Christoph Kern, у: *Stein/Jonas, Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Bd. 2, Tübingen 2016²³, vor § 128 марг. бр. 16.

⁵⁰ Уп. Aleš Galič, *Pravo na saslušanje i pravna pravila*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu 56 (2006), 482; Walter Rechberger, Daphne-Ariane Simotta, *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*, Wien 2009⁷, марг. бр. 427; Ch. Kern, у: *Stein/Jonas*, vor § 128 марг. бр. 16; М. Кнежевић, 402; *Bundesverfassungsgericht* [немачки Савезни уставни суд], 8. 1. 1959 – 1 BvR 396/55, *BVerfGE* 9, 89 (95): „достојанство човека захтева да [...] појединац не треба да буде само објекат судске одлуке, већ треба да пре одлуке, која се односи на његова права, дође до речи, како би имао могућност да утиче на поступак и његов исход”.

⁵¹ М. Кнежевић, 403 са даљим упућивањима; уп. и Jens Meyer-Ladewig, Stefan Harrendorf, Stefan König, у: J. Meyer-Ladewig, M. Nettesheim, S. von Raumer (Hrsg.), *Europäische Menschenrechtskonvention*, Baden-Baden 2017⁴, Art. 6 марг. бр. 96 и след.

5.2.2. Право на саслушање и субјективне границе правноснажности

Имајући у виду речено, опште правило о субјективним границама правноснажности директно је условљено наведеним уставним вредновањима, и то је неспорно како у домаћој литератури,⁵² тако и у референтној страниј судској пракси и литератури.⁵³ Коначно, и УС се у том правцу изјаснио (вид. горе *ad.* 4.1.2.1.). Како је он то напоменуо, а што Рехбергер/Клика (*Rechberger/Klicka*) јасније формулишу, управо у обезбеђеном праву на саслушање се налази суштински разлог саме материјалне правноснажности: само ономе који је имао прилике да се изјасни о својој ствари може бити ускраћено да се у будућности изјашњава,⁵⁴ тј. да доводи у питање садржину пресуђења.

Речено има фундаментални значај у схватању изузетака од општег правила о субјективним границама правноснажности. Чл. 360 ст. 2 ЗПП се мора тумачити рестриктивно, и то не зато што је он просто изузетак од правила („изузети се уско тумаче”),⁵⁵ већ зато што се било којим ширим тумачењем, или чак аналогичом, доводи у питање фундаментално људско процесно право. Другим речима, како је сам чл. 360 ст. 2 ЗПП као концепт уставноправно споран,⁵⁶ незамисливо је да се он широкогрудо схвата. Односно, тако нешто је не само погрешно схватање једног процесноправног проблема, већ је уједно и повреда права на правично суђење. Отуда, методолошки гледано, то је већ резултат системског приступа у смислу учења о „унутрашњем систему“ (нем. *inneres System*), у којем идеја кохерентности вредновања представља централно место, и само у том контексту је употребљива паремија *singularia non sunt extendenda*.⁵⁷

5.3. Догматика чл. 360 ст. 2 ЗПП и нужно супарничарство

Проширена правноснажност је данас уређена на заокружени начин у чл. 360 ст. 2 ЗПП, па макар делимично кроз неодређене правне појмове. Ако се остави по страни трећа алтернатива („када је то прописано законом”),

⁵² А. Јакшић, бр. 3059; у том смислу и Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 466; уп. већ Б. Познић, 810.

⁵³ За аустријску литературу вид. W. Rechberger, D.-A. Simotta, марг. бр. 890; Thomas Klicka, у: H. Fasching A. Konecny (Hrsg.), *Kommentar zur Zivilprozessgesetzen, Bd. III/2*, Wien 2018³, § 411 марг. бр. 102; Walter Rechberger, Thomas Klicka, у: W. Rechberger, T. Klicka (Hrsg.), *ZPO*, Wien 2019⁵, vor § 390 марг. бр. 27; за немачку литературу вид. Ch. Kern, у: Stein/Jonas, vor § 128 марг. бр. 44 са даљим упућивањима.

⁵⁴ W. Rechberger, T. Klicka, у W. Rechberger, T. Klicka (Hrsg.), vor § 390 марг. бр. 27.

⁵⁵ О томе да наведено као формално, чисто логичко правило ни не представља признати топос правне методологије која претендује да се дистанцира од појмовне јуриспруденције, вид. Thomas M.J. Möllers, *Juristische Methodenlehre*, München 2019², § 6 марг. бр. 32 и след. са даљим упућивањима.

⁵⁶ Уп. А. Јакшић, бр. 3075, 3077.

⁵⁷ Уп. Ernst A. Kramer, *Juristische Methodenlehre*, München–Wien–Bern 2019⁶, 116, 244.

проблем се своди на тумачење „природе спорног права”, односно „природе правног односа који постоји између странака и трећих лица”. Питање је, дакле, да ли се случајеви нужног супарничарства могу подвести под наведене услове.

5.3.1. *Природа спорног права или правног односа*

Прва алтернатива – природа права или правног односа – подразумева такву природу која захтева да и поред тога што трећи нису учествовали у поступку као странке, правноснажност мора да делује у односу на њих. Реч је о случајевима у којима постоји заправо снажан, одлучујући јавни интерес да се пробије темељно правило о субјективним границама правноснажности. Јер, свако проширење правноснажности на трећа лица мора бити овде засновано на јавном интересу, који претеже у односу на интерес трећих лица која нису учествовала у поступку. Нема спора у доктрини да се овде ради о статусним стварима; тада, каже се, пресуда делује *erga omnes*.⁵⁸ У том смислу, уколико је правноснажно утврђено очинство једног лица, онда у потоњој парници ради накнаде штете због изгубљеног издржавања услед смрти тог лица, штетник не може да указује да поверилац није изгубио издржавања, јер погинули није његов отац. Дакле, штетник је везан правноснажношћу пресуде о утврђеном очинству, иако није био странка у поступку.⁵⁹

Не постоји никакав стварни разлог да се случајеви нужног супарничарства поистовете са овим примером. Уз то, чини се да ни догматички то није могуће. То што је, примера ради, ништавост уговора јединствена у односу на све уговорнике, односно сукцесоре уговорника, не значи да пресуда везује и оне који нису учествовали у самом поступку. Не постоји никакав јавни интерес који претеже над интересом ових лица, који је иначе уставноправно финансиран. У супротном, урушава се концепт парничног поступка правне државе: због грешке суда једном лицу би се у потпуности негирало право на саслушање, дакле једно уставно право. Како је показано, није без разлога категоричан став судске праксе и литературе – како домаће, тако и стране – да проширене правноснажност у овим случајевима нема. То је ништа друго до уставнокомфорно схватање важећег права, императив савремене правне државе. Судови не смеју да „тумаче” тзв. обично право (законе) тако да резултат буде у колизији са Уставом и темељним уставним вредношћима,⁶⁰

---

⁵⁸ Уместо свих Р. Кеча, у: Р. Кеча, М. Кнежевић (2022), 312.

⁵⁹ Додуше, због чл. 56 ст. 3 ПЗ, могло би да се каже да је то заправо случај треће алтернативе из чл. 360 ст. 2 ЗПП („када је то прописано законом“).

⁶⁰ О уставнокомфорном тумачењу вид. Владимир Водинелић, *Грађанско право*, Београд 2012, бр. 486; Ernst A. Kramer, *Juristische Methodenlehre*, München–Wien–Bern 2019⁶, 116 и след.; Karl Larenz, *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, Berlin–Heidelberg–New York 1991⁶, 339 и след.

наравно онда када противуствани резултат није изричита намера законодавца,^{61, 62} што овде није случај. Према томе, разумљив је став *УС* да у новој парници у којој учествује нужни супарничар који није био странка у претходној, нема правноснажно пресуђене ствари; негација правноснажности је последица уставног права на саслушање таквог супарничара, јер му се тек у новој парници – у којој он учествује као странка – омогућава остварење овог права.

На крају, природа једног права или правног односа у смислу апсолутности и неподељености, не значи да постоји проширена правноснажност. Тако нешто противречи основним поставкама важећег парничног права. Ни утврђење постојања једног апсолутног права, које може по природи ствари имати само једно лице, не значи да пресуда делује према трећима: ако *A* тужи *B* ради утврђења својине, па се усвоји захтев, то не значи да пресуда делује према лицу *B*, које није учествовало у поступку. Стога, тужба *B* против *A* ради утврђења својине је допуштена, јер нема пресуђене ствари.⁶³ Пресудом се не ствара право својине, већ се решава спор о праву својине између одређених лица. Правноснажност је процесноправни институт, а не материјалноправни. Стога је разумљиво да је апсолутно владајуће схватање о природи правноснажности оно које се означава као процесно.⁶⁴

5.3.2. Природа њравној односа сџранке и џрећих лица

Овај услов, према владајућем схватању, односи се на пре свега на питање проширења правноснажности на сукцесоре странака (вид. горе *ad. 2.2.2.2.*), што се никако не може да се поистовети са нужним супарничарима.

⁶¹ О границама уставнокомфорног тумачења вид. Claus-Wilhelm Canaris, „Die verfassungskonforme Auslegung und Rechtsfortbildung im System der juristischen Methodenlehre“, у: Honsell H. et al. (Hrsg.), *Privatrecht und Methode. Festschrift für Ernst A. Kramer*, Basel 2004, 151 и след.; E. Kramer, 118/119.

⁶² Тада би редовни суд морао да прекине поступак и покрене поступак оцене уставности закона (концепт тзв. конкретне контроле уставности), вид. чл. 63 Закона о Уставном суду (*СГ РС* 109/07; 99/11; 18/13 [*УС*]; 40/15 [др. закон]; 103/15; 10/23).

⁶³ Не само да је ово владајуће схватање, већ је и школски пример у уџбеницима и другим делима, вид. А. Јакшић, бр. 3059; Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 463; М. Кнежевић, 87; Othmar Jauernig, Burkhard Hess, *Zivilprozessrecht*, München 2011³⁰, § 62 марг. бр. 7;

⁶⁴ За домаће право вид. већ Боривоје Познић, *О објективним границама њравноснажности џраћанске џресуде*, докторска дисертација, ПФ у Београду, необј., Београд 1952, 100 и след.; Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, 462 и след.; Г. Станковић, В. Боранијашевић, 463 и след.; А. Јакшић, бр. 3020 и след.; Н. Бодирога (2022), 396; за немачко право, уместо свих са даљим упућивањима на праксу и теорију, вид. L. Rosenberg, K. H. Schwab, P. Gottwald, § 151 марг. бр. 5 и след.; за аустријско право уместо свих са даљим упућивањима на праксу и теорију, вид. T. Klicka, у: H. Fasching, A. Komesny (2018), § 411 марг. бр. 20 и след.; за хрватско право вид. S. Triva, M. Dika, 634 и след.

Наиме, лица који нису били странке у поступку, а морала су због постојања нужног супарничарства, појмовно не могу бити и следбеници странке. Од овога треба разликовати случај када тек након подношења тужбе дође до отуђења спорног права. Стицаоци тада принципијелно јесу везани пресудом, јер је то класичан пример отуђења спорног права током спора, па и упркос брисању изворне одредбе чл. 204 ст. 3 ЗПП.⁶⁵ С друге стране, овај услов се везује и за лица која акцесорно одговарају за дуг који је утужен, и то само онда када је правноснажно утврђено да потраживање према главном дужнику не постоји.⁶⁶

Заједничко за обе групе случајева јесте то што је основ проширења правноснажности природа правног односа странака и трећих лица. Дакле, по среди су два правна односа – правни однос између странака и правни однос странака, или само странке, и трећих лица, на које се проширује правноснажност. Нужно супарничарство управо, појмовно, захтева да су супарничари учесници једног односа, они, дакле, нису „трећи“.

5.4. Аргумент *ad absurdum*; тумачење према последицама

Изложена аргументација немачког *Савезној суга* (вид. горе *ad. 4.2.1.*) је и те како прихватљива за српско право. Уколико би се прихватило проширење правноснажности на нужне супарничаре који нису учествовали у поступку, то би заиста дегенерисало смисао института нужног супарничарства. Оно је успостављено због тога што материјалноправно овлашћење неподељено припада неподељено мноштву лица;⁶⁷ они ван поступка могу само заједнички да располажу једним правом. Управо зато постоји потреба да у поступку поводом једног таквог права или правног односа сви они буду странке, јер се само на тај начин може удовољити неподељеном материјалноправном овлашћењу располагања. Да није тако, они који нису странке у поступку би били лишени своје правне позиције, уколико би се прихватило да су они погођени правноснажношћу пресуде у спору у којем нису учествовали. Штавише, уколико би то била пресуда на основу признања, то би значило да су директно погођени располагањем на које уопште нису утицали.

⁶⁵ Утолико се не може прихватити став *ВКС*, 14. 4. 2022 – Рев 7221/21, по којем пресуда нема никакво дејство у односу на лица која су стекла спорно право током поступка од стране туженог. – О проширеном дејству правноснажности према стицаоцу након измена ЗПП 2018. године вид. Н. Бодирога (2022), 399 и след.

⁶⁶ Ипак, речено није без замерки, јер се једнако заступљиво везаност трећег у том случају може објаснити рефлексним дејством пресуде, с обзиром да је остваривост потраживања према главном дужнику услов акцесорне одговорности; уп. Birgit Schneider, *Burgschaft. Rechtskraft und materiellrechtliche Nebenwirkungen*, Wien 2019, 194 и след.

⁶⁷ Изричито и *ВКС*, 22. 6. 2017 – Рев 561/17, *ParagrafLex*; *АС у Нишу*, 31. 5. 2018 – Гж 6053/17, *ParagrafLex*.

Међутим, како два лица не могу на штету трећег да закључују правне послове, тако не могу ни кроз располагање предметом спора да обавезују трећег, тј. да утичу на његову правну позицију. Међутим, и да је то „редовна пресуда“, резултат би опет био исти. Начелно правило о *inter partes* дејству правноснажности се не заснива на начелу диспозиције, или на ублаженом расправном начелу, већ на праву на саслушање.

Управо због реченог, за важеће српско право је немогуће заступати став о проширеном дејству правноснажности. Другим речима, већ из конструкције института нужног супарничарства произлази негација проширеног дејства правноснажности. У супротном, нужно супарничарство поприма обележја апсурда (*argumentum ad absurdum*).

5.5. Системска аргументација

Уколико се пође од владајућег схватања у доктрини и судској пракси да одбијајућа пресуда у смислу чл. 211 ст. 2 ЗПП нема проширено дејство правноснажности у односу на нужне супарничаре који нису били обухваћени тужбом (вид. горе *ad. 3.3.*), онда системски поглед и у њему укорењен топос непротивуречности захтевају и да било која друга пресуда, пре свега усвајајућа, не делује у односу на таква лица. У супротном, добијају се противуречни резултати, односно импутира се законодавцу противречно вредновање. Системско тумачење, односно системска аргументација се управо заснива на томе да се противуречности отклоне,⁶⁸ јер се једном разбором законодавцу тако нешто не може приписати, осим када довољно изричито изрази вољу. Међутим, тако изричито изражене воље у том правцу нема, јер не постоји изричита одредба којом се правноснажност шири и на нужне супарничаре који нису били обухваћени тужбом.

6. ЗАКЉУЧАК

Пресуђење упркос неопаженом дефициту потпуне нужне супарничарске заједнице нема никаквог утицаја на правни положај лица које је требало да буде странка, али није. Иако је то и до сада владајуће схватање, и то како у домаћој, тако и у референтној страниј литератури и судској пракси, показује се да постоје и додатни аргументи њему у прилог. Најпре, ширење граница правноснажности нема унутрашњу легитимацију, с обзиром да прин-

---

⁶⁸ Уп. само Т. Möllers, § 4 марг. бр. 92 и след., § 5 марг. бр. 52 и след. – Свакако, системско тумачење у највећем броју случајева не може да се раздвоји од циљног, телеолошког, уп. Karl Engisch, *Einführung in das juristischen Denken*, 10. Auflage, Stuttgart 2005, 96; К. Larenz, 327 и след.

ципијелно *inter partes* дејство пресуде свој корен проналази у уставном праву на саслушање, интегралном делу права на правично суђење. Даље, овај случај не може да се подведе ни под један од алтернативно постављених услова за проширење правноснажности на трећа лица из чл. 360 ст. 2 ЗПП, тако да не постоји ни изричит законски основ. Коначно, прихватање проширеног дејства правноснажности би водило не само дегенерисању самог института нужног супарничарства, које управо постоји да би се заштитила правна позиција свих учесника једног правног односа, већ би тако нешто било системски противуречно.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Аранђеловић Драгољуб, *Грађанско ѣроцесно ѣраво Краљевине Јуѣославије, књ. II*, Београд 1933
- Бабовић Бранка, *Множина субјекатѣа у ѣарничном ѣосѣујку са елементѣом иносѣјраностѣи*, докторска дисертација, ПФ у Београду, необј., Београд 2019
- Бодирога Никола, *Парнични ѣосѣујак*, Београд 2022
- Бодирога Никола, *Нови Закон о ѣарничном ѣосѣујку*, Београд 2012
- Бодирога Никола, *Међујресуда*, докторска дисертација, ПФ у Београду, необј., Београд 2009
- Водинелић Владимир, *Грађанско ѣраво*, Београд 2012
- Ивошевић Зоран, *Сујарничарсѣво*, Београд 1979
- Јакшић Александар, *Грађанско ѣроцесно ѣраво*, Београд 2017⁹
- Кеча Ранко, Марко Кнежевић, *Грађанско ѣроцесно ѣраво*, Београд 2022¹⁹
- Кеча Ранко, Марко Кнежевић, „Искључење одговора на жалбу у спору за објављивање одговора на информацију“, *Зборник радова Правној факултѣиѣа у Новом Саду* 3/2021, 687–708
- Кнежевић Марко, *Расѣравно начело у срѣском ѣарничном ѣосѣујку*, Београд 2016
- Марковић Миливоје, *Грађанско ѣроцесно ѣраво, књ. I, св. I*, Београд 1957
- Познић Боровоје, *О објекѣивним ѣраницама ѣравноснажностѣи ѣрађанске ѣресуде*, докторска дисертација, ПФ у Београду, необј., Београд 1952
- Познић Боровоје, *Коментѣар Закона о ѣарничном ѣосѣујку, ѣрема ѣтексѣу Закона из 1976. ѣодине са доцнијим изменама и дојунама*, Београд 2009
- Познић Боровоје, Весна Ракић-Водинелић, *Грађанско ѣроцесно ѣраво*, Београд 2015¹⁷
- Свилановић Горан, „О смислу разликовања формалне и материјалне правноснажности“, *Анали Правној факултѣиѣа у Беоѣраду* 2–3/1996, 140–153
- Станковић Гордана, Владимир Боранијашевић, *Грађанско ѣроцесно ѣраво*, Ниш 2020
- Старовић Б., Р. Кеча, *Грађанско ѣроцесно ѣраво*, Нови Сад 2004³
- Цуља Срећко, *Грађанско ѣроцесно ѣраво Краљевине Јуѣославије*, Београд 1936
- Canaris Claus-Wilhelm, „Die verfassungskonforme Auslegung und Rechtsfortbildung im System der juristischen Methodenlehre“, у: Honsell H. et al. (Hrsg.), *Privatrecht und Methode. Festschrift für Ernst A. Kramer*, Basel 2004, 141–159

- Dika Mihajlo, *Građansko parnično pravo, IV. knjiga, Stranke, njihovi zastupnici i treći u parničnom postupku*, Zagreb 2008
- Engisch Karl, *Einführung in das juristische Denken*, Stuttgart 2005¹⁰
- Fasching Hans, *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts*, Wien 1990²
- Fasching H., A. Konecny (Hrsg.), *Kommentar zur Zivilprozessgesetzen, Bd. III/2*, Wien 2018³
- Fasching H., A. Konecny (Hrsg.), *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, Bd. II/1*, Wien 2015³
- Galič Aleš, *Pravo na saslušanje i pravna pravila*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu 56 (2006), 479–500
- Holzhammer Richard, *Einheitliche Streitpartei*, Berlin 1966
- Jauernig Othmar, Burkhard Hess, *Zivilprozessrecht*, München 2011³⁰
- Kramer Ernst A., *Juristische Methodenlehre*, München–Wien–Bern 2011⁹⁶
- Krüger W., T. Rauscher (Hrsg.), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, Bd. I*, München 2020⁶,
- Larenz Karl, *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, Berlin–Heidelberg–New York 1991⁶
- Mantzouranis Ioannis, *Die notwendige Streitgenossenschaft im Zivilprozess*, Tübingen 2013
- Meyer-Ladewig J., M. Nettesheim, S. von Raumer (Hrsg.), *Europäische Menschenrechtskonvention*, Baden-Baden 2017⁴
- Möllers Thomas M.J., *Juristische Methodenlehre*, München 2019²
- Musielak J., J. Voit (Hrsg.), *Zivilprozessordnung*, München 2020¹⁷
- Prütting H., M. Gehrlein, *ZPO Kommentar*, Köln 2012⁴
- Rechberger W., T. Klicka (Hrsg.), *ZPO*, Wien 2019⁵
- Rechberger Walter, Daphne-Ariane Simotta, *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*, Wien 2009⁷
- Rosenberg Leo, Karl Heinz Schwab, Peter Gottwald, *Zivilprozessrecht*, München 2010¹⁷
- Schneider Birgit, *Burgschaft. Rechtskraft und materiellrechtliche Nebenwirkungen*, Wien 2019
- Stein/Jonas, *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Bd. 2, Tübingen 2016²³
- Thomas/Putzo, *Zivilprozessordnung*, München 2018³⁹
- Triva Siniša, Velimir Belajec, Mihajlo Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb 1986⁶
- Triva Siniša, Mihajlo Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb 2004⁷
- Wieczorek B., R. Schütze (Hrsg.), *Zivilprozessordnung und Nebengesetze, Bd. 2/1*, Berlin 2018⁴
- Zöller, *Zivilprozessordnung*, Köln 2018³²
- Zuglia S, S. Triva, *Komentar Zakona o parničnom postupku. II. svezak*, Zagreb 1957
- Zuglia Srećko, *Građanski parnični postupak FNRJ*, Zagreb 1957

Marko S. Knežević
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Knezevic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-9072-9337

Required Joinder of Parties in Civil Procedure and Extension of Res Judicata Effect

Legal Consequences of Court's Failure to Detect Lack of Necessary Party

Abstract: *The paper deals with specific problem regarding required joinder of parties in litigation, namely legal consequences of rendering the judgment despite the failure to join a necessary party, but with court's failure to detect the issue, i.e. is the lacking necessary party bound by judgement? Dominant opinion, both in domestic and foreign representative legal theory and case law, decline res judicata effect, while some Serbian scholars accept it. Research based on constitutional and dogmatic scale shows that extension of res judicata effect could not be deemed as Serbian lex lata. The concept of required joinder of parties is based on protection of right to be heard of all necessary parties, so the contrary standpoint would diminish, or moreover infringe such basic human right. In addition, there is no legal ground for such extension of res judicata effect, bearing in mind provisions of Serbian Code of Civil Procedure. Lastly, if lacking necessary party would be bound by judgement, the very concept of required joinder of parties would be reduced ad absurdum.*

Keywords: *required joinder of parties, boundaries of res judicata effect, extension of res judicata effect, right to be heard.*

Датум пријема рада: 29.03.2023.

Датум достављања коначне верзије рада: 20.06.2023.

Датум прихватања рада: 12.07.2023.